

Volontärsresor

Ett nytt uttryck för "white man's burden"?

Maria Vestrin

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSG31
Termin: Ht 2016
Handledare: Lena Halldenius & Ida Jansson
Omfång: 11720

Abstract

Volontärresor har blivit ett allt mer populärt sätt att resa och det finns numer organisationer som erbjuder mängder av projekt i flera prisklasser och som passar flera önskemål. I denna uppsats appliceras en kvalitativ innehållsanalys med deduktiv ansats på fyra populära kommersiella volontärrese-organisationer med syftet att förstå hur projekten är utformade utifrån teorier om givande och motivationer till volontärresor samt att problematisera denna utformning utifrån Spivaks postkoloniala perspektiv på den internationella "människorättsapparaten".

Informationen på hemsidorna undersöks utifrån teorier om motiverande faktorer för volontärer och delas upp i personliga faktorer, intra-personliga faktorer samt tillgänglighet och säkerhet. Marknadsföringen visar att vissa typer av projekt och vissa geografiska platser är populära medan vissa platser förblir orepresenterade trots att de har stort behov av hjälp. På platser som är vackra, tillgängliga och säkra med ett uppfattat eller reellt behov av hjälp bildas så kallade "hot spots" där flertalet organisationer och projekt är närvarande. Vilka typer av projekt som erbjuds beror på den geografiska platsen och vad den generella uppfattningen om platsens behov är. I Afrika är projekt som involverar arbete med barn populära medan projekt i Australien ofta innefattar arbete med djur eller natur.

Utformningen och marknadsföringen av denna typ av resor är problematisk ur ett postkolonialt perspektiv då "mottagarna" av "hjälp" kontinuerligt framställs som "offer" i marknadsföringen och behandlas som objekt. Ofta krävs inga kvalifikationer för arbetet och volontären och "mottagaren" talar ofta inte samma språk vilket enligt Spivaks teori är en nödvändighet för en aktiverande pedagogik som kan förvandla den subalterna till agent.

Nyckelord: Volontärturism, socialdarwinism, postkolonialism, altruism, motivationer.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar	1
1.2	Material och avgränsningar	2
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial	2
1.2.2	Avgränsning	3
1.2.3	Källkritik	4
1.3	Självreflektion	4
1.4	Forskningsetiska bedömningar	5
2	LITTERATURÖVERSIKT OCH TIDIGARE FORSKNING	6
2.1	Marknadsföring och motivationer	6
2.2	Volontärturismens effekter	8
2.3	Utvecklings studier och postkolonialism	10
3	TEORI OCH METOD	12
3.1	Teori	12
3.2	Metod	14
4	PROJEKT OCH MARKNADSFÖRING	17
4.1	Kontext och hypotes	17
4.2	Personliga faktorer	18
4.2.1	Strand	19
4.2.2	Natur	20
4.2.3	Kultur	21
4.2.4	Urban	22
4.3	Intrapersonliga faktorer	23
4.3.1	Barn	24
4.3.2	Djur	25
4.3.3	Förändra och upptäck	26
4.4	Tillgänglighet och säkerhet	27
4.5	Slutsats	28
5	ANALYS OCH DISKUSSION	30

5.1	Analys	30
5.1.1	Socialdarwinism	30
5.1.2	Geografi	32
5.1.3	Språk, utbildning och det koloniala subjektet	34
5.1.4	Utveckling vs postkolonialism	35
5.2	Diskussion	37
	REFERENSER	42

1 Inledning

Idag lever vi i en värld där säkerställandet av människors rättigheter i stora delar av världen inte är beroende av en motsvarande skyldighet utan av en motsvarande generositet från andra människor i form av välgörenhet och ideellt arbete. Denna välvilja är dock inte ovillkorlig. Det är många faktorer som spelar in både i valet att ge men även till vad och hur vi vill ge.

En vanlig form av givande är idag att åka på så kallade volontärsresor till andra länder, en kombination av ideellt arbete och turism där människor donerar sin tid och sitt arbete för att hjälpa utsatta människor i andra länder. Volontärindustrin har trots kritik från forskare fortsatt att blomstra. Denna uppsats problematiserar utformningen av volontärresor utifrån forskning om vad som motiverar volontärer likväl som forskning om de internationella maktförhållanden som idag råder mellan de som erbjuder, och åker på, volontärresor och de som mottar dessa volontärer.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Jag kommer i denna uppsats undersöka ideellt arbete i form av volontärsresor. Jag har valt att fokusera på ideellt arbete eftersom jag är intresserad av det faktum att människor ter sig mer benägna att placera sig i en position där de själva kan "hjälpa" istället för att exempelvis skänka pengar. Jag vill undersöka vad denna benägenhet skulle kunna få för följder i praktiken.

Volontärresor är en populär form av välgörenhet som kombinerar turism med altruism genom att erbjuda en resa där resenären kan arbeta och samtidigt "göra gott". Organisationerna som erbjuder dessa resor är för sin överlevnad beroende av att volontärer vill åka med just dem vilket leder till att projekten till stor del utformas efter volontärens förmodade önskemål. Forskare menar på att icke-kompetensbaserad volontärturism har allvarliga brister och att denna industri kan medföra negativa konsekvenser där den mottas. Industrin har kritiserats utifrån ekonomiska, politiska, juridiska och postkoloniala perspektiv. Den typ av volontärresor

som jag kommer att fokusera på i denna uppsats har bland annat kritiserats för att attraktivitetsbehovet gör att projekt ofta inte erbjuds på de platser som har störst behov. Projekten har även fått kritik för att volontärer arbetar utanför sin kompetens samt att ”mottagaren” av denna hjälp befästs i en beroendeställning. Förutom detta har industrin även anklagats för att vara ineffektiv och kanske till och med skadlig samt att den upprätthåller koloniala strukturer.¹

Syftet med denna studie är att undersöka huruvida volontärindustrins utformning speglar volontärens önskemål samt att utifrån Spivaks postkoloniala perspektiv problematisera denna utformning. För att uppnå syftet undersöks informationen på hemsidorna angående projektens utformning och förklaras utifrån forskning om motivationer till givande. Denna information kopplas sedan till Spivaks teori om vad som upprätthåller den internationella maktobalansen.

I detta arbete utgår jag från frågeställningarna; *Hur är projekten utformade och hur kan man förstå denna utformning utifrån teorier om givande? Samt vilka tänkbara konsekvenser kan projekten få för mottagaren utifrån Spivaks teori om den internationella rättighetsapparaten?*

1.2 Material och avgränsningar

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Jag har valt att undersöka hemsidorna hos fyra volontärrese-organisationer i Sverige. Jag undersöker projektens utformning samt organisationernas marknadsföring

¹ Green, Tyler, Heidi Green, Jean Scandlyn, and Andrew Kestler, 2009, *Perceptions of short-term medical volunteer work: a qualitative study in Guatemala*, *Globalization & Health* 5, 1-13. Academic Search Complete, EBSCOhost (accessed November 17, 2016). ; Guttentag, Daniel, 2011, *Volunteer Tourism: As Good as It Seems?*, *Tourism Recreation Research* 36, no. 1: 69, Supplemental Index, EBSCOhost (accessed November 17, 2016).; Harries, Jim, 2008, *Providence and Power Structures in Mission and Development Initiatives from the West to the Rest: a Critique of Current Practice*, *Evangelical Review Of Theology* 32, no. 2: 156-165, Academic Search Complete, EBSCOhost (accessed November 17, 2016).; Keese, JR, 2011, *The Geography of Volunteer Tourism: Place Matters*, *Tourism Geographies* 13, no. 2: 257-279, Social Sciences Citation Index, EBSCOhost (accessed December 7, 2016); Lyons, Kevin, Joanne Hanley, Stephen Wearing, and John Neil. 2012. "Gap year volunteer tourism. Myths of Global Citizenship?." *Annals Of Tourism Research* 39, 361-378. *ScienceDirect*, EBSCOhost (accessed May 27, 2017).

för att se vad som prioriteras i den information organisationerna själva väljer att förmedla.

De fyra volontärrese-organisationerna jag har valt för min undersökning är; Global contact, Volontärresor.se, GoExplore och Amzungos. Anledningen till att jag har valt just dessa att de är de första som kommer upp vid en sökning på ordet ”volontärresor” på sökmotorn Google som erbjuder volontärsresor över hela världen. För att få ihop ett relevant primärmaterial kommer jag att kolla igenom alla organisationers hemsidor och undersöka vilka program som erbjuds, på vilket sätt de marknadsför sig själva, vilken typ av bilder som publiceras och vilka citat från volontärer som publiceras.

Alla hemsidor som inkluderas i denna uppsats är uppbyggda på liknande sätt. De har alla länkar där besökaren kan välja att ta sig vidare antingen via område eller typ av projekt. Bilder är vanliga på alla hemsidor, främst på barn, djur eller natur. Volontären är ofta i fokus likväl i bild som i text och mottagaren av hjälpen presenteras inte lika ingående.²

I analysen utgår jag främst från en kartläggning utförd på det material som fanns på hemsidorna den 5e december 2016 över samtliga hemsidors projekt. I denna kartläggning inkluderas områden, typer av projekt, projektens längd samt krav på volontären. Eftersom kartläggningen involverar mängder av länkar kommer den i arbetet endast att hänvisas till genom samtliga organisationers web-adresser samt tid för kartläggningens genomförande.

1.2.2 Avgränsning

Vid en undersökning av ett så brett material är en tydlig avgränsning nödvändig. Jag har därför gjort ett antal avgränsningar av mitt material. Den första avgränsningen gäller valet av organisationer. Jag undersöker endast organisationer vars

² "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

främsta inriktning är volontärresor och som erbjuder volontärresor i flera världsdelar. Jag har även avgränsat de typer av projekt som undersöks, några av organisationerna erbjuder praktikplatser, arbetsresor eller speciella projekt för till exempel ungdomar och seniorer. Eftersom det är just volontärresor jag vill studera har jag valt bort dessa projekt i min undersökning.

Då jag i denna uppsats prövar en hypotes och använder mig av en deduktiv metod är det teorin som styr reduktionen av mitt material. Analysen kommer därmed endast att beröra de delar av informationen på hemsidorna som även berörs av teorin. I kodningen av materialet räknas alla projekt in men eftersom det teorin främst behandlar är relationen mellan människor kommer min analys främst att beröra de projekt som involverar arbete med människor.

1.2.3 Källkritik

Informationen på hemsidorna är till för att övertyga läsaren om att åka på en volontärresa. Det är därmed endast den information organisationerna själva vill förmedla som publiceras. Allt som publiceras har ett marknadsförande syfte och materialet säger därmed inte mycket om hur det ser ut i verkligheten. Jag är medveten om att materialet inte har någon officiell status samt att materialet är stökigt och föränderligt och kräver stora avgränsningar.

1.3 Själereflektion

Det finns mängder av volontär-organisationer med varierande kvalitet. Jag har valt att undersöka fyra kommersiella organisationer och mitt resultat kommer därför att skilja sig avsevärt från hur resultaten skulle se ut om jag undersökte andra organisationer som till exempel använder lokala volontärer och på så sätt utmanar den stereotypa bilden av lokalbefolkningen som endast mottagare och aldrig utdelare av hjälpen som erbjuds. Denna uppsats bör därför inte läsas som representativt för volontär-industrin i stort utan endast den icke-kompetensbaserade kommersiella volontärturismen.

Jag har valt att använda mig av en deduktiv metod vilket innebär att jag tillåter den valda teorin att vägleda mig i min analys. Detta gör att stora delar av

materialet inte analyseras. Jag anser att detta val är befogat eftersom det utvalda materialet är så pass stort att en teoretisk avgränsning är nödvändig. Eftersom jag i detta arbete empiriskt prövar en tes anser jag att en deduktiv metod en tillgång och inte en begränsning, genom att låta min teori leda mig studeras inget som inte relaterar till min tes. Det leder dock även till att min egen subjektiva tolkning får stort utrymme. Jag anser att detta är befogat då samhället inte visar upp sig självmant, för att skapa förståelse måste samhället studeras utifrån ett perspektiv som belyser det fokus vi valt, med alla dess nyanser och aspekter. Objektivitet i denna typ av arbete är således omöjlig att uppnå.³ Studier av samhället består av aktiva val av olika slag. Val av material, val av perspektiv och metod och så vidare. Jag försvarar min subjektiva position i denna uppsats med noggrant utförda argument, underbyggda av tidigare forskning för resultat och slutsatser.

Studien grundar sig i ett antagande om att marknadsföringen speglar volontärernas önskemål om projektens utformning. Detta antagande anser jag mig kunna göra med stöd av tidigare forskning eftersom kommersiell volontärturism är beroende av att människor väljer att resa med just dem.

1.4 Forskningsetiska bedömningar

Jag har valt att inkludera bilder på identifierbara människor i denna uppsats. Jag anser att detta är både nödvändigt och försvarbart eftersom jag utför en visuell analys på dessa bilder samt att de bilder jag publicerar redan är offentligt gjorda i och med att de finns publicerade på hemsidorna.

³ Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter, Handbok i kvalitativa metoder, 1. uppl., Liber, Malmö, 2011, s.189.

2 Litteraturoversikt och tidigare forskning

Då jag i detta arbete undersöker flera delar av volontärindustrin använder jag mig av litteratur från tre olika forskningsfält. Forskning om marknadsföring och motivationer kommer att användas i undersökningen av materialet medan forskning om volontärturismens effekter samt utvecklings-studier och postkolonialism kommer att appliceras i analysen av resultatet för att få en bild av vad volontärindustrins utformning kan ha för praktiska konsekvenser.

2.1 Marknadsföring och motivationer

Eftersom volontärindustrin är en kommersiell industri är de beroende av att volontärer vill åka på dessa typer av resor. Projekt som inte lockar volontärer är omöjliga att bedriva och det är därför till stor del volontärerna själva som påverkar projektens utformning utifrån deras önskemål för resan. På grund av detta måste vi för att få förståelse för industrins utformning även förstå vad det är som får människor att åka på dessa typer av resor. Därför har jag i undersökningen inkluderat forskning kring vad som motiverar volontärer att åka samt även forskning om givande i allmänhet. Jag har i detta arbete inkluderat två artiklar som behandlar volontärers motivationer till att åka på en volontärresa samt två artiklar om vetenskapen bakom givande. Dessa erbjuder en förklaringsmodell till projektens utformning.

I ”*Geography of volunteer tourism*” undersöker James R. Keese vilka områden som är populära och varför projekt är vanligare på vissa platser än andra. Ett områdes popularitet är beroende av vad som motiverar volontärer att åka och vilka förväntningar de har på sin resa. Eftersom organisationerna är beroende av volontärer för sin överlevnad måste de erbjuda projekt på platser dit volontärer vill åka och projekt som volontärer vill arbeta med. Resenärer kan enligt Keese delas upp i fyra kategorier som alla har

olika önskemål. Dessa kategorier är strand, natur, kultur och urban.⁴ Samtliga typer av resenärer har krav som förväntas uppfyllas av resan vilket leder till att så kallade ”hot spots” bildas där mängder av projekt erbjuds medan andra platser aldrig nås av volontärer. Enligt Keese är det främst fyra kriterium som måste uppfyllas för att platsen ska locka volontärer. Dessa är säkerhet, behov, attraktivitet och tillgänglighet. Säkerheten och tillgängligheten får dock en särskild prioritering eftersom varken behov eller attraktivitet är tillräckligt om det inte anses säkert och tillgängligt. Detta leder till att volontär-turism har färre destinationer än icke-statliga organisationers utvecklingsprogram normalt sett har.⁵ Precis som andra forskare på området talar Keese om ”push and pull” faktorer. ”Push” faktorer är det som driver oss till att lämna hemmet och ”pull” faktorer är de externa faktorer som påverkar vart vi åker.⁶

Medan Keese undersöker **vad** volontärorganisationerna prioriterar för att locka volontärer undersöker *Dzingai Kennedy Nyahunzvi* **hur** de använder sig av informationen i web-baserad marknadsföring. I artikeln ”*Come and make a real difference: Online marketing of the volunteering experience to Zimbabwe*” analyseras marknadsföring för volontärprojekt i Zimbabwe. Denna artikel behandlar endast projekt i Zimbabwe men jag anser att den kan användas i undersökningen som stöd till den mer generella forskningen.

Utöver forskning som behandlar volontärindustrin specifikt används även forskning som behandlar givande generellt. Oppenheimer- och Olivolas bok ”*The Science of giving*” är ett centralt verk som förklarar den psykologi som omger givandet. De beskriver hur givande får oss att må, hur sociala normer och influenser påverkar vårt givande samt vilken roll våra känslor spelar i valet av välgörenhet. Denna bok diskuterar vad som får oss att ge och behandlar många av de fenomen som organisationerna utnyttjar i marknadsföringen av sin verksamhet.⁷ Boken behandlar givande i allmänhet och då främst donationer till välgörenhet. Alla teorier som presenteras är därför inte applicerbara på volontärindustrin och kommer därför inte att behandlas i denna uppsats.

⁴ Keese, James R. 2011. "The Geography of Volunteer Tourism: Place Matters." *Tourism Geographies* 13, no. 2: 257-279. *Academic Search Complete*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017).

⁵ *ibid*, s.275.

⁶ *ibid*, s. 261.

⁷ Oppenheimer, Daniel M. & Olivola, Christopher Yves (red.), *The science of giving: experimental approaches to the study of charity*, Psychology Press, New York, 2011.

Oppenheimer och Olivola menar att sympati ökar vår benägenhet att ge. Det finns flera faktorer som påverkar sympatin och det finns olika ”knep” för att frammana sympati och på så sätt uppmana folk att ge till välgörenhet. Något som ökar vår sympati är att presentera ”identifierbara offer”. Hur mycket sympati vi känner med detta offer är beroende av ett flertal faktorer. Vår sympati ökar om det endast är ett offer som presenteras i motsats till om det skulle vara flera. Något annat som påverkar vår sympati med offret är huruvida vi upplever att vi har något gemensamt. Nationalitet och sociala eller politiska gruppstillhörighet kan öka eller minska sympatin. Kan vi identifiera oss med offret genom att tillhöra samma grupp eller nationalitet ökar vår sympati och vi ger mer.⁸ Vår sympati ökar även om vi inte är geografiskt nära om vi upplever att vi delar värderingar eller om vi har möjlighet att föreställa oss offrets lidande. Vår känsla av gemenskap ökar även när vi har personlig erfarenhet av orsaken till offrets lidande.

Volontärresor erbjuds ofta på platser långt från volontären där mottagaren, eller ”offret”, inte tillhör samma sociala eller politiska grupp som volontären och inte heller samma nationalitet. Oppenheimer och Olivola menar att när detta är fallet finns ett antal knep som kan tas till för att öka vår möjlighet att känna gemenskap och därmed öka sympatin. Det som är viktigt att komma ihåg är att *uppfattningen* av närhet och likhet är det kritiska. För att få människor mer benägna att ge kan man därför framställa offret som liknande oss. Även små likheter kan här spela stor roll.⁹

I ”*Mixed feelings: Theories of and evidence on giving*” av James Konow behandlas teorier om vad som får människor att ge och vad vi prioriterar i valet att ge. Även denna artikel berör främst psykologin bakom att ge och forskningen stödjer till stor del Oppenheimer och Olivolas teorier om givande.

2.2 Volontärturismens effekter

Som tidigare nämnts har volontärindustrin kritiserats på ett flertal områden. Jag har i denna uppsats valt att inkludera fyra vetenskapliga artiklar med forskning på området. De behandlar alla problematik med industrin men från olika perspektiv. ”*Perceptions of*

⁸ Oppenheimer & Olivola, 2011, s.134f.

⁹ *ibid*, s.150-155.

short term volunteer work” undersöker lokalbefolkningens uppfattning av volontärsarbetare i Guatemala. Denna artikel behandlar volontärer inom vården och är alltså inte samma typ av volontärresor som undersöks i denna uppsats men jag anser att den kan vara till användning för att belysa mottagarens erfarenheter av volontärer, positivt likväl som negativt.¹⁰

I *“Providence and Power Structures in Mission and Development Initiatives from the West to the Rest: a Critique of Current Practice”* kritiseras den skillnad i maktstrukturer för västerländska institutioner i ”utvecklingsländer” jämfört med de som uppmuntras i institutionerna i väst.¹¹ Här görs en jämförelse mellan de historiska missionsprojekten och de projekt som idag drivs i utvecklingssyfte.

Daniel Guttentag behandlar i sin *“Volunteer Tourism: As Good as it Seems?”* industrins negativa konsekvenser. Även denna artikel behandlar de rådande maktstrukturerna inom industrin och hur volontären genomgår en personlig utveckling på mottagarens bekostnad.¹²

Kevin Lyons et al. analyserar i artikeln *“GAP YEAR VOLUNTEER TOURISM Myths of Global Citizenship?”* volontärturismen som australiensare åtar sig under så kallade ”sabbatsår”. Han menar att sabbatsåren har i Australien av många kommit att ses som ett extra år av utbildning där volontärresor blivit ett allt mer vanligt fenomen. Fenomenet med volontärturism menar han kan vara länkat till den särskilda historiska synsätt och en produkt av ett ”skuldmedvetet” samhälle. Altruism, själv-utveckling och äventyr är alla nämnda motivationer för volontärturister. Den växande volontärturismen beror på ett flertal faktorer såsom längre finansiellt stöd från föräldrar, större möjligheter till resande, positiva konsekvenser på arbetsmarknaden och ökad medvetenhet om

¹⁰ Green, Tyler, Heidi Green, Jean Scandlyn, and Andrew Kestler. 2009. "Perceptions of short-term medical volunteer work: a qualitative study in Guatemala." *Globalization & Health* 5, 1-13. *Academic Search Complete*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017).

¹¹ Harries, Jim. "Providence and Power Structures in Mission and Development Initiatives from the West to the Rest: a Critique of Current Practice." *Evangelical Review Of Theology* 32, no. 2 (April 2008): 156-165. *Academic Search Complete*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017).

¹² Guttentag, Daniel. "Volunteer Tourism: As Good as It Seems?." *Tourism Recreation Research* 36, no. 1 (April 2011): 69. *Supplemental Index*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017).

globala problem. Lyons et al. diskuterar hur neoliberalismens hegemoniska processer har framträtt inom volontärturismen på tre sätt: en ökad betoning av kompetensutveckling och ökade karriärmöjligheter genom volontärarbete; genom sociodemografisk privilegierande där erfarenheten endast är tillgänglig för en kulturell elit som exponerar skillnaderna i makt och status mellan volontärer och ”mottagare”; samt behandlingen av volontärprogram som handelsvara.¹³ Jag kommer främst att fokusera på de två sistnämnda processerna som även berörs av min teori.

Dessa artiklar bidrar sammantaget med en bakgrund till problematiken inom volontärindustrin. Artiklarna behandlar dessutom en stor del av den problematik Spivak talar om och relateras till hennes forskning i uppsatskapitel 5.2 *Diskussion*.

2.3 Utvecklings studier och postkolonialism

Volontärindustrin har även kritiserats för att upprätthålla koloniala strukturer och förstärka bilden av ”den andre”. Jag har därför valt att inkludera en studie om utveckling och postkolonialism för att adressera dessa potentiella problem. I ”*Development studies and postcolonial studies: disparate tales of the `Third World`*” av Chrisine Sylvester sätts utvecklings-studier i kontrast till postkoloniala teorier. Artikeln belyser vad dessa teorier har gemensamt och vad som skiljer dem åt. Författaren menar att en konfliktposition tenderar att uppstå mellan dessa två teorier. Postkoloniala teorier anklagas för att vara så pass abstrakta att konkreta resultat blir svåra att uppnå medan utvecklings-studier å andra sidan anklagas för att förespråka aktioner som trots kortvariga positiva resultat kan verka för att upprätthålla koloniala strukturer i längden. Med andra ord ankla-

¹³ Lyons, Kevin, Joanne Hanley, Stephen Wearing, and John Neil. 2012. "Gap year volunteer tourism. Myths of Global Citizenship?." *Annals Of Tourism Research* 39, 361-378. *ScienceDirect*, EBSCO-host (accessed May 27, 2017). s. 366-369.

gas utvecklingsteorier för att inte bryr sig om den ”mottagarens” position medan postkoloniala teorier kritiserar för att inte bry sig om att ”mottagaren” får sina materiella behov tillgodosedda. I artikeln föreslås en hybridmodell där uppmärksamhet fortsätter att riktas mot koloniala strukturer men samtidigt arbetar för konkreta problemlösningar.¹⁴ Denna artikel används för att nyansera Spivaks teori genom att även belysa problematiken med ett postkolonialt synsätt.

¹⁴ Sylvester, Christine. 1999. "Development Studies and Postcolonial Studies: Disparate Tales of the 'Third World'." *Third World Quarterly*, 1999. 703. *JSTOR Journals*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017).

3 Teori och metod

3.1 Teori

I denna uppsats används en kombination av två teorier för att belysa industrins utformning och marknadsföring likväl som potentiella praktiska konsekvenser. Den första delen av min teori är hämtad från Li Ju Chen och Joseph S. Chens artikel ”*The motivations and expectations of international volunteer tourists: A case study of “Chinese Village Traditions”*” och appliceras vid undersökningen av materialet i kap. 4. *Projekt och Marknadsföring*. Den andra delen av teorin som används i analysen av denna undersökning i kap. 5. *Analys* och är hämtad från Gayarti Spivaks essäer ”*Righting Wrongs*” och ”*Can the Subaltern Speak?*”.

Chen och Chen undersöker genom intervjuer med volontärer vad som motiverat dem att åka på sin resa. Det är en kombination av flera olika faktorer som motiverar människor att åka på en volontärresa. Chen och Chen delar upp dessa i personliga faktorer, intrapersonliga faktorer och övriga faktorer. De personliga faktorerna rör volontärens egna upplevelser. Dessa kan vara ett reseintresse, en vilja att ha en autentisk upplevelse, en chans att uppleva utmaningar och stimulation eller specifika intressen rörande området eller projektet man åker till. De intrapersonliga faktorerna rör interaktionen mellan människor. Här beräknas viljan att hjälpa och interagera med lokalbefolkningen, uppmuntran av andra att åka, eller kanske att främja existerande relationer genom att åka på en volontärresa med en partner eller familjemedlem för att göra något tillsammans. Under övriga faktorer hamnar till exempel organisatoriska mål och tillgänglighet.¹⁵ Undersökningen i kap. 4 är uppdelad efter denna kategorisering med skillnaden att under övriga faktorer behandlas endast tillgänglighet och kvalifikationer eftersom det är dessa faktorer som är applicerbara på materialet. Chen och Chen menar att det finns så kallade ”push” and

¹⁵ Chen, Li-Ju, and Joseph S. Chen. 2011. "Case Study: The motivations and expectations of international volunteer tourists: A case study of “Chinese Village Traditions”." *Tourism Management* 32, 435-442. *ScienceDirect*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017).

”pull” faktorer som påverkar vår vilja att resa. ”Push” faktorerna är det som driver oss att lämna vårt hem medan ”pull” faktorerna är det som drar oss till en specifik plats. Volontärer fokuserar mer på sig själva än den altruistiska sidan i vad som motiverade dem till att åka och de kan klassas som ”upptäckare” som söker äventyr och nya upplevelser. En volontärturresa kan öka självkänsla och social status hos volontären.¹⁶ Chen och Chens undersökning visade att autentiska upplevelser, interaktion med lokalbefolkning och en unik reseupplevelse var bland de vanligaste motivationerna till en volontärresa.¹⁷ Chen och Chens forskning leder urvalet av material på hemsidorna som undersöks. Eftersom denna artikel undersöker en specifik typ av volontärresa till Kina är inte alla resultat applicerbara på min undersökning av kommersiella volontärresor. Informationen väljs ut efter de motiverande faktorer som fastställts i deras undersökning som även kan appliceras på min undersökning. Trots att artikeln undersöker en specifik typ av volontärresa och alla delar därmed inte är applicerbara för min undersökning anser jag att teorin finner så pass mycket stöd från annan forskning att den ter sig representativ för volontärindustrin i stort.

Spivaks teori om den internationella hjälppapparaten hämtad ur hennes essä ”*Righting Wrongs*” bidrar i arbetet med en problematisering av välgörenhet för den ”subalternas” position i det internationella samhället. Med de subalternas menas de som är avskurna från social mobilitet och därmed inte ha en möjlighet att påverka sin situation eftersom de inte har tillgång till det institutionella språket.¹⁸

Spivak menar att idén om mänskliga rättigheter innefattar en börda för de mest lämpade att rätta de fel de minst lämpade får utstå. Detta kallar hon en form av social darwinism. Hon menar att denna socialdarwinism kan användas som ett alibi på samma sätt som ”the white man’s burden” med sitt ”civiliserande” missionsprojekt erbjöd ett alibi för exploatering.¹⁹ Dagens system, där vissa blir ”utdelare” av mänskliga rättigheter medan andra förblir ”mottagare” snarare förstärker beroendet än förgör det. I detta system förblir den subalternas ett objekt vars viljor

¹⁶ Chen & Chen, 2011, s. 436.

¹⁷ *ibid*, s. 440.

¹⁸ Spivak, Gayatri Chakravorty. 2004. "Righting Wrongs." *The South Atlantic Quarterly* no. 2: 523. *Project MUSE*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017). s.531.

¹⁹ *ibid*, s. 524.

måste tolkas av någon annan. Denna tolk kallar Spivak för det ”koloniala subjektet”. Hon menar att det koloniala subjektet är en produkt av kolonialismen där en särskild klass skulle utbildas. Detta har bildat en lokal elit som trots fysiskt närvarande befinner sig långt ifrån den subalternas erfarenheter och mentalitet. Hon menar att dessa koloniala subjekt omöjligt kan förstå den subalternas viljor och de subalternerna förblir därmed endast objekt vars behov ska tillgodoses, behov som det är upp till andra att uttyda. Det blir i detta system aldrig ”mottagaren” som avgör vad som krävs för att en rättighet ska vara uppfylld, vad som duger.

Hon menar att de subalternerna måste få en röst och denna röst måste kunna bli hörd. För att nå detta menar Spivak att vi måste gå in utan mål och syften för om vi går in med ett mål måste vi även bestämma vad som krävs för att målet ska uppnås, vad som skall anses tillräckligt. Detta leder till att projekten fokuserar mer på snabba och kvantifierbara resultat istället för långvariga. Hon argumenterar för en annan typ av utbildning och pedagogik som enligt henne kan förvandla de subalternerna till agenter i förgörandet av den klass-apartheid de nu endast beskrivs som offer för.²⁰

Essän erbjuder en problemformulering angående den internationella människorättsapparaten och ett programförslag för att göra rättigheter tillgängliga för de subalternerna. Problemformuleringen förflyttas i *kap 5. Analys* från hennes kritik av ”människorättsapparaten” till en kritik av volontärindustrin. Teorin möjliggör en förklaring för den liknande problematiken inom dessa områden.

Jag anser att jag genom en kombination av dessa teoretiska perspektiv får med olika aspekter av välgörenhetsprocessen och behandlar både ”utdelaren” och ”mottagarens” positioner.

3.2 Metod

²⁰ Spivak, 2004.

På grund av materialets heterogenitet har jag valt att använda kvalitativ innehållsanalys med deduktiv ansats som metod.²¹ Deduktion innebär att undersökningen utgår från allmänna lagar eller teorier som används för att dra slutsatser om enskilda fall. Denna uppsats är hypotetisk-deduktiv, vilket innebär att jag formulerar en hypotes utifrån en teori som sedan testat empiriskt på materialet för att bekräftas eller vederläggas.²² I kapitel 4 utförs den deduktiva analysen utifrån Chen och Chens kategorisering av motiverande faktorer för volontären. I kapitel 5 kritiserar och problematiserar resultaten av denna analys utifrån Spivaks teoretiska perspektiv. Spivaks problemformulering används tillsammans med teorier och forskning om givande, dessa teorier jämförs med informationen på hemsidorna för att se om de problem Spivak identifierar upprätthålls av volontärindustrin.

Undersökningen utgår från en kartläggning av alla projekt utförd den 5 december 2016. Kartläggningen innefattar vilka typer av projekt som erbjuds, på vilka områden de finns, hur långa projekten är och vilken typ av kvalifikationer som krävs av volontären. Denna kartläggning ligger sedan till grund för en kvalitativ textanalys av det utvalda materialet. Eftersom mitt primärmaterial är riktat till volontärer behandlar undersökningen främst deras perspektiv medan min tidigare forskning tillsammans med Spivaks teoretiska utgångspunkt används för att belysa ”mottagarens” perspektiv i analysen av resultaten.

I textanalysen identifieras textens kontext utifrån tidigare forskning och teori. En kort beskrivning av texten presenteras med en redogörelse för dess denotationer och konnotationer, det vill säga betydelser och medbetydelser, utifrån det teoretiska perspektivet. Textens tilltal analyseras för att få fram attityder och föreställningar hos producenten om den tänkta mottagaren. Till sist bestäms textens tematik, det vill säga vad det är texten egentligen säger. I det sista steget kan inte textanalysen ge några klara svar utan här övergår analysen i en symptomatisk tolkning grundad i tidigare forskning på ämnet.²³

I denna uppsats ingår analys av bilder i marknadsföringen med en visuell metod. Den visuella metoden lyfter fram bildernas informationsaspekter för att förstå bildens sociala roll och kontext. Gubrium och Holstein talar om att det finns tre sätt att tolka

²¹ Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter, *Handbok i kvalitativa metoder*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2011, s.193.

²² *ibid*, s.192; Østbye, Helge, *Metodbok för medievetenskap*, 1. uppl., Liber ekonomi, Malmö, 2004, s.110

²³ Østbye, 2004, s. 68-80.

bilder. De kan tolkas bokstavligt, som verktyg eller en verklighet i sig självt som del av en bildvärld snarare än en spegling av en social verklighet.²⁴ Då denna uppsats behandlar marknadsföring tolkas bilderna främst som verktyg för att sälja något.

²⁴ Svensson, Ahrne Göran & Peter, 2011, s.165f

4 Projekt och marknadsföring

I denna del appliceras Chen och Chens teori om volontärturistens motivationer på informationen på de olika hemsidorna. Jag undersöker huruvida marknadsföringen och projektens utformning speglar resultatet från forskning om vad som motiverar volontärer att åka för att på så sätt se om projekten är utformade efter volontärens önskemål. Kapitlet delas efter Chen och Chens kategorisering i personliga, intrapersonliga och övriga faktorer med undantaget att jag kallar den sista delen för ”tillgänglighet och säkerhet” eftersom det endast är dessa faktorer som berörs i undersökningen. Jag väljer ut de motivationer från teorin som inte är projektspecifika och därmed kan utnyttjas i marknadsföring för att motivera potentiella volontärer på hemsidorna. På så sett kan jag se huruvida de motivationer som Chen och Chen identifierat speglas i marknadsföringen.

Organisationerna måste även ta hänsyn till geografiska faktorer för placeringen av sina projekt. Keese menar att det finns ett antal kriterier för platsen på ett projekt för att det ska lyckas. Dessa kriterier är säkerhet, behov, attraktivitet, närvaro av partner-organisationer, tidigare erfarenhet och tillgänglighet.²⁵ Undersökningen testar huruvida marknadsföringen på hemsidorna speglar dessa teorier.

4.1 Kontext och hypotes

Chen och Chen menar att resenärer kan delas upp i mass-turister, som söker igenkänning, och ”upptäckaren” som söker nya upplevelser och äventyr. Volontären tillhör ofta ”upptäckare” kategorin och har ofta mycket erfarenhet av att resa. Volontärturister lockas av samma saker som andra resenärer, så kallade ”push” och ”pull” faktorer, men kan uppfattas mer positivt eftersom de delar sin tid och pengar vilket ger dem en ökad själv-

²⁵ Keese, 2011, s. 257.

känsla eller social status. Volontärturism erbjuder även en möjlighet till självförverkligande eller mening som kan saknas i vanlig turism. Vad som motiverar potentiella volontärer beror på deras personliga intressen och karaktärsdrag.²⁶

All information på hemsidorna kan läsas som reklam för att locka blivande volontärer. Det är därmed argumenterande text som används för att övertyga läsaren om att volontärresor är bra, särskilt resor från deras organisation. Vissa typer av projekt och vissa områden är betydligt vanligare än andra beroende på vad volontärer vill göra på sin resa.

Vid den initiala kodningen kunde återkommande teman urskiljas på samtliga hemsidor som får stort utrymme och ter sig representativt för vad som är viktigt för organisationernas marknadsföring. Dessa teman är den geografiska spridningen, typer av projekt som erbjuds samt förmåner för volontären.²⁷ Dessa teman behandlas här efter forskning om motiverande faktorer till volontärresor och delas upp efter personliga, intrapersonliga och övriga faktorer.

4.2 Personliga faktorer

Eftersom volontärresor är en kombination av utvecklingsarbete, utbildning och turism får platsen för projektet en viktig roll.²⁸ Det finns enligt Keese fyra typer av resenärer som lockas av sol och strand, av orörd natur, av traditionell kultur eller av urbant ”nattliv”.²⁹ Sammanställningen visade marknadsföring som vänder sig till samtliga fyra kategorier och marknadsföringen ser olika ut beroende på vilken kategori den tänkte respondenten tillhör.

Alla organisationer som undersökts erbjuder enligt hemsidorna flest projekt i Afrika. De allra flesta projekten som involverar arbete med människor ligger i stora

²⁶ Chen & Chen, 2011, s. 436.

²⁷ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

²⁸ Keese, 2011 s. 258.

²⁹ *ibid*, 261

städer och turistorter.³⁰ Bilder föreställande vackra och exotiska miljöer samt uttalanden om den vackra miljön är vanliga vilket tyder på att organisationerna är medvetna om platsens betydelse för volontären.

4.2.1 Strand

Chen och Chen menar att det finns olika motivationer för olika deltagare i volontärsprojekt beroende på deras karaktärsdrag men att de egoistiska skälen till att åka är viktigare än de altruistiska.³¹ Bilden nedan är ett exempel på hur marknadsföringen vänder sig till dessa egoistiska motivationer i första hand.

Samtliga hemsidor marknadsför sina projekt genom att hänvisa till vackra stränder. Denna bild är den första bilden som kommer upp på amazungo.com. Det finns inget specifikt projekt kopplat till bilden och det är inte heller något specifikt område bilden marknadsför. Den marknadsför alltså endast volontärsarbete med amazungo.

³⁰ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

³¹ Chen & Chen, 2011, s. 436.

³² Amazungo.com [hämtad den 2 dec 2016 kl 11.11.29]

Placeringen av bilden på hemsidans första sida tyder på att det är meningen att den ska locka så många som möjligt att klicka sig vidare till projekten. Bilden visar en blå himmel och en kvinna som går på en vit strand bredvid det turkosa havet. Kvinnan går bort från kameran vilket jag anser bidrar till den drömande faktorn som sedan stärks av bildtexten där de anspelar på både drömmar och att komma bort från den svenska vintern. Bilden är en tydlig semesterbild och texten berättar att du kan kombinera din resa med volontärsarbete och appellerar därmed både till den altruistiska sidan och turist sidan hos den tänkte mottagaren.

I denna bild är ”push” faktorn att komma bort från den svenska vintern. ”Pull” faktorn är att komma till en plats med strand och fint väder. Bildtexten inleds med att fråga vart läsaren drömmer sig bort. Detta indikerar att platsen är en prioritet och volontärsarbetet är sekundärt till resan. Solsemester är det huvudsakliga och att ”göra gott” genom att kombinera denna semester med volontärsarbete är en bonus. Bilden är ett exempel på hur en organisation motiverar människor som tillhör kategorin strand.

4.2.2 Natur

För att locka volontärer som tillhör kategorin natur använder sig organisationerna av platser som är kända för sin storslagna natur såsom till exempel Australien men vanligast är platser där det finns föreställningar om en behövande befolkning kombinerat med en vacker natur såsom olika platser i Afrika och Sydamerika.

Australien är ett rikt land och uppfattas generellt inte som ”behövande”. Därför marknadsförs projekt i Australien främst med hänvisning till dess vackra natur och exotiska djur. Citatet nedan är ett typiskt exempel för hur projekt i Australien marknadsförs på de olika hemsidorna.

”För vem har inte någon gång drömt om att få uppleva Australien med dess storslagna natur som bjuder på allt från regnskog till öken, och barriärrev.”³³

Detta citat är hämtat från volontarresor.se och är menat att marknadsföra projekt i Australien generellt. I citatet erbjuds därför ingen information om själva arbetet.

³³ <https://www.volontarresor.se/projekt/oceanien/> [hämtad 18 dec 2016 kl. 15.18]

Projekten i Australien skiljer sig från andra världsdelar genom att de främst erbjuder projekt som just arbetar med djur och natur och inte människor.³⁴ Projekten i Australien med sitt fokus på vacker natur och bristen på humanitära projekt antyder att det finns ett föreställning om att befolkningen i Australien inte är i behov av hjälp.

Enligt Keeses undersökning ansåg volontärorganisationer att de bästa platserna hade både en vacker natur och en uppfattning om en behövande befolkning för att locka volontärer. Det är därför vanligt att natur och altruism kombineras i marknadsföringen och platser som både uppfattas som behövande och vackra är därmed populära.³⁵ Ett exempel är detta projekt i Namibia för volontärsarbete inom sjukvården.

Målet med projektet är att erbjuda volontärer den underbara möjligheten att uppleva den afrikanska vildmarken i samtidigt som du bidrar till att förbättra livet för människorna i Namibia.

36

Detta citat visar ett exempel på hur organisationerna kan appellera till volontärens altruistiska sida ”bidra till att förbättra livet för människorna” men även dennes ressigna sida genom att hänvisa till den Afrikanska vildmarken. Projektet som marknadsförs är sjukvårdsarbete i Namibia och att hänvisa till människorna är vanligt i länder som är fattiga och där befolkningen därmed uppfattas som behövande.

Flest projekt erbjuds på platser som både uppfattas som att de har en behövande befolkning och har vacker natur vilket styrker Keeses resultat.

4.2.3 Kultur

Den kulturella resenären lockas av traditionella kulturer och ”autentiska upplevelser”. Chen och Chens undersökning visade att volontärturister frekvent hänvisade

³⁴ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

³⁵ Keese, 2011, s. 261/267?

³⁶ Volontärresor.se [hämtad 27 dec 2016 kl. 18.10]

till en vilja att interagera med olika människor och kulturer.³⁷ Att hänvisa till en ”exotisk kultur” eller ”autentiska upplevelser” är vanligt för projekt i alla länder som uppfattas ha en kultur som skiljer sig från vår egen och förekommer därför i marknadsföringen för projekt i de flesta världsdelar.

Citaten nedan är exempel där organisationen använder sig av viljan att uppleva en annorlunda kultur.

”Kom till Peru och upplev inkariket”³⁸

”Zambia beskrivs av många som "Det riktiga Afrika" och det kallas hem för några av Afrikas varmaste människor”³⁹

Dessa citat innehåller löften om att volontären kommer att få en autentisk upplevelse och ta del av en annan kultur än den egna vilket är vanligt i marknadsföringen för volontärresor. Att volontären kan uppleva inkariket förmedlar en bild av att den gamla kulturen kvarstår från ett rike som inte längre existerar. Bilden av en gammal kultur som kvarstår kan även utläsas i den andra citatet där Zimbabwe beskrivs som ”Det riktiga Afrika”. Här dras läsaren till en stereotypisk bild av Afrika och den afrikanska kulturen som är olik vår egen. Något som är vanligt förekommande i marknadsföringen som riktar till den kulturella resenären och som även uttyds i dessa citat är att det är en ensidig upplevelse. Istället för att hänvisa till den andra sidans upplevelser och marknadsföra projekten som kulturella utbyten marknadsförs ”deras” kultur för den potentiella volontären. Det är du som ska upptäcka och uppleva främmande kulturer och utvecklas och förändras.

4.2.4 Urban

Den urbana resenären lockas av pulserande städer med spännande nattliv. Marknadsföringen till denna typ av resenär är inte lika vanlig som de andra kategorierna men den förekommer. Citatet nedan hänvisar till ett projekt från *Projects Abroad* i en stad i Bolivia där volontären lockas av den urbana känslan i staden.

³⁷ Chen & Chen 2011, s. 439.

³⁸ <https://www.volontarresor.se/projekt/latinamerika/peru/> [hämtad 30/12 kl 14.15]

³⁹ <https://www.goxplore.se/program/community-service> [hämtad 30/12 kl 14.19]

”Denna vibrerande universitetsstad lockar studenter från hela Latinamerika och är således full av unga människor.”⁴⁰

Att det är en universitetsstad och att den är ”vibrerande” antyder att det är ett aktivt socialt liv i staden som lockar denna typ av resenär. Denna typ av marknadsföring är dock ovanlig på hemsidorna. Keese kom fram till att volontärer som vill åka till Afrika tenderar att välja projekt som är mer rurala än urbana eftersom områden på landsbygden för dem representerar ”det riktiga Afrika”.⁴¹ Samtliga organisationer erbjuder projekt i större städer och för projekt med människor är urbana områden vanligare än landsbygd men detta används inte i marknadsföringen av projekten på samma sätt som marknadsföringen på landsbygden.

4.3 Intrapersonliga faktorer

Utöver volontärernas önskemål på personlig utveckling och upplevelse drivs volontärer även av altruism. Bakom viljan att åka på en volontärresa finns en vilja att hjälpa.

Kartläggningen visar att drygt hälften av alla projekt, på alla hemsidor, involverar arbete med barn. Undervisning av olika slag är vanliga, främst för barn men även för vuxna. Utöver det är projekt med djur vanligt förekommande följt av olika former av natur och miljö projekt. Ovanligare men ändå existerande är byggnadsprojekt, jordbruk, projekt för kvinnor samt kulturella och konstnärliga projekt. Både antalet projekt och typer av projekt som erbjuds beror på platsen. Det erbjuds olika typer av projekt i olika delar av världen som verkar spegla de generella uppfattningarna och föreställningarna av olika platser.⁴²

⁴⁰ <http://www.projects-abroad.se/volontarresor-lander/bolivia/> [hämtad 30 dec 2016 kl. 14.21]

⁴¹ Keese, 2011, s.268.

⁴² "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

4.3.1 Barn

Av alla typer av projekt är projekt där arbete med barn ingår allra vanligast. Det finns mängder av projekt på barnhem i olika delar av världen och då främst i olika områden i Afrika.⁴³ Citatet nedan är för refererar till ett projekt på ett barnhem i Senegal som tydligt vädjar till respondentens vilja att hjälpa.

”I Senegal kan du hjälpa barn som på något sätt blivit övergivna – antingen med gatubarn eller på ett barnhem för spädbarn. Barnen är i behov av tid och omsorg, men också ditt tålamod. Det och ett stort hjärta är allt som behövs.”⁴⁴

I detta citat ligger volontärens vilja att hjälpa i fokus. Det finns här ett antagande om att respondenten vill hjälpa och det finns från respondentens sida ett antagande om att volontärsarbete på barnhem kan göra skillnad för dessa barns liv. Citatet framställer volontären som en hjälte och barnen som objekt för dennes omsorg. Ett annat typiskt exempel på marknadsföring för projekt med barn är bilden nedan på en volontär med två barn.

⁴³ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

⁴⁴ <https://www.volontarresor.se/projekt/afrika/senegal/dakar-barn/> [hämtad 18 dec 2016 kl. 15.58]

⁴⁵ www.amzungo.com [hämtad 2 dec 2016 kl. 11.11]

Bilden föreställer en leende ung kvinna med ett barn i famnen och vad som ter sig som ett annat barn till sidan om sig, bilden är dock klippt så att endast håret syns. Bilden visar tydligt ett ”identifierbart offer” men volontären är den enda i bilden vars hela ansikte syns. Den större delen av båda barnens ansikten är bortklippta vilket visar att det är volontären som är i fokus. Det är hennes erfarenhet som prioriteras i marknadsföringen.

Oppenheimer och Olivola menar på ett identifierbart offer ökar vår benägenhet att hjälpa. Deras teori är dock att detta offer helst ska tillhöra samma sociala grupp och vara geografiskt nära den potentiella givaren. Det ska även vara ett ensamt offer som liknar den tilltänkte respondenten för bästa resultat vilket inte stämmer överens med hur bilderna ofta ser ut på hemsidorna.⁴⁶ Denna bild är ett typiskt exempel för hur projekt med barn marknadsförs. Bilderna föreställer ofta en vit kvinna med ett flertal barn. Barnen är oftast glada på bilderna vilket skiljer sig från marknadsföring till andra typer av välgörenhet till Afrika där barn ofta är undernärda och gråter på bilderna.⁴⁷ Bilderna i marknadsföringen stämmer alltså inte överens med Oppenheimer och Olivolas teori om identifierbara offer i marknadsföring för att motivera givande. Detta är troligen för att volontärturism är en helt annan typ av välgörenhet än den monetära välgörenhet de undersökt. Eftersom volontärturism vänder sig till en väldigt specifik grupp människor, så kallade ”upptäckare” så får det ”exotiska” och ”annorlunda” en mer motiverande verkan.⁴⁸

4.3.2 Djur

Projekt med djur förekommer främst på platser där det finns ”exotiska” djur vilket uppmärksammas i marknadsföringen. Citatet nedan marknadsför ett projekt i Namibia.

”Projektet är en fristad för **föräldralösa** och skadade vilda **djur** såsom **lejon, leoparder, geparder, vildhundar, caracaler, babianer** och **strutsar** samt många gårdsdjur som får, getter, höns och gäss . Som **volontär** är du en viktig resurs i vården av

⁴⁶ Oppenheimer och Olivola, 2011 s.134f

⁴⁷ ibid.

⁴⁸ ”Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur.” *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; ”Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor.” *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; ”Volontärarbete Utomlands.” *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete/>; ”Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm.” *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

djuren samt bidra till att upprätthålla och utveckla den biologiska mångfalden i området.”⁴⁹

Fetmarkeringarna i detta citat är talande för vad de tycker är viktigast att förmedla i marknadsföringen. Endast de djur som anses ”exotiska” som är fetmarkerade. Djur som även finns i Sverige förekommer i citatet men är inte fetmarkerade. Detta tyder på att intresset att hjälpa djuren anses vara större när det gäller djur vi inte är vana vid.

4.3.3 Förändra och upptäck

Längst upp på volontärresors hemsida står citatet ”Volontärsresor; originalet sedan 2005; En resa som förändrar.”⁵⁰ Denna typ av språkbruk är vanlig på hemsidorna. Begrepp som: ”gör skillnad” och ”förändra” finns på alla hemsidor men även ord som ”äventyr” och ”upptäck” är vanliga.

Chen och Chen talar om att volontären ofta har en vilja att hjälpa och ett organisatoriskt mål där de ser positivt på projektets uppdrag och delar dess värderingar.⁵¹ Citatet nedan är ett exempel på hur organisationerna vädjar till respondentens vilja att hjälpa och förändra i marknadsföringen för volontärresor.

Projects Abroad - Tillsammans kan vi göra skillnad

En volontärresa med Projects Abroad förändrar dig. Förändrar hur du ser på andra kulturer. Förändrar hur du ser dig själv och din plats i världen. Samtidigt som du förändrar livet för andra människor.

Vi tror på meningsfullt och långsiktigt volontärarbete. Vi tror på att göra verklig skillnad på de platser vi verkar. Vi har arbetat med volontärprojekt världen över sedan 1992, och vi brinner fortfarande lika starkt för att hjälpa, lära, förstå, inspirera, och låta oss inspireras. Så anslut dig till vår ständigt växande familj av internationella volontärer och hjälp oss göra skillnad. Med oss träffar du volontärer från hela världen, inte bara svenskar.

52

Citatet talar om hur en volontärresa förändrar volontären likväl som livet för mottagarna. Detta citat marknadsför organisationen och inte ett särskilt projekt. Känslofyllda ord såsom att ”brinner” och ”inspireras” används för att motivera och de hänvisar till volontärerna som en familj som tillsammans gör skillnad. Det finns ett tydligt antagande om att respondenten har en vilja att hjälpa och göra skillnad för människor i behov.

⁴⁹ <https://www.volontarresor.se/projekt/afrika/namibia/namibia-wildlife/> [hämtad 27 Dec 2016 kl.18.13]

⁵⁰ volontarresor.se [hämtad 28 Nov 2016 kl.14.20]

⁵¹ Chen & Chen, 2011, s. 439f.

⁵² projectsabroad.se [hämtad 22 Nov 2016 kl. 13.55]

4.4 Tillgänglighet och säkerhet

Utöver personliga och intrapersonliga faktorer finns även andra faktorer som påverkar människors motivation till att åka på en volontärresa. I detta arbete behandlas i detta avsnitt tillgänglighet och säkerhet. De är då inte den fysiska tillgängligheten utan tillgänglighet i den mån att en volontärresa är tillgänglig, oavsett kvalifikationer och erfarenhet, för volontären. I detta avsnitt behandlas volontärens kvalifikationer och erfarenheter samt längden på projekten som erbjuds och den uppfattade säkerhetens påverkan i valet av resa.

Vissa vackra platser med stort behov av hjälp lyser med sin frånvaro på hemsidorna. Det finns till exempel nästan inga projekt i Mellanöstern trots att det är ett stort område som ofta uppfyller andra kriterium för populära volontärresmål. Organisationernas främsta kriterium för var projekt skulle finnas var enligt Keese säkerhet. Finns en rädsla eller en känsla av otrygghet inför en plats, befogad eller ej, så kommer projekten inte att locka volontärer.⁵³ Därför representeras Mellanöstern inte på någon av hemsidorna, trots att alla kriterium kan vara uppfyllda. Det finns en föreställning om att Mellanöstern är otryggt och projekt där kan därför omöjligt locka volontärer.

En annan grundpelare för att projekt ska lyckas är att de ska vara möjligt för vem som helst, med tid och pengar, att åka. Det förekommer projekt där vissa krav ställs på volontären men de allra flesta projekten kräver inga som helst kvalifikationer från volontärerna. För vissa projekt krävs vissa språkkunskaper förutom engelska men då endast i språk som är vanliga att kunna här i Europa, såsom franska eller spanska. Citatet nedan refererar till ett lärarprojekt i Ghana där det inte finns några krav på varken pedagogisk utbildning eller på att volontären ska kunna mottagarens modersmål.

”I detta storartade land, Ghana med sin vackra natur och kultur. Här är behovet stort för engelskalärare, officiellt är engelskan huvudspråket, men än dominerar gur- och kwaspråken”⁵⁴

⁵³ Keese, 2011, s. 162

⁵⁴ <https://www.volontarresor.se/tag/barn-och-ungdom/> [hämtad 18/12-16 kl.15.57]

Projektet detta citat hänvisar till är från 4 veckor. Det finns ett krav på att volontären ska kunna franska eller wolof men de erbjuder en språkkurs på tre veckor för de som inte har kunskaper i något av dessa språk. Eftersom det är omöjligt att lära sig ett språk på tre veckor är det tydligt språkkvalifikationerna inte är en nödvändighet.⁵⁵

4.5 Slutsats

Det som är utmärkande för alla hemsidor är att marknadsföringen vänder sig till volontären i första hand. Det står inte särskilt mycket om projekten eller människorna som står på andra sidan av denna ”hjälp”.

Resultatet av sammanställningen visar att Chen och Chens resultat speglas i marknadsföringen av volontärsresor på hemsidorna. Undersökningen visar även att geografiska stämmer relativt väl överens med Keeses resultat. Det var inte samma platser som var populärast, troligen på grund av att vi undersökte volontärer från olika världsdelar men det ter sig som att samtliga kriterier för platserna som Keeses undersökning presenterade uppfylls även i denna undersökning.

Samtliga organisationer utnyttjar vedertagna föreställningar om olika platser i sin marknadsföring och det är tydligt att det är volontärens erfarenheter som prioriteras i marknadsföringen där mottagarna, projekten och resultat eller framgångar får betydligt mindre utrymme än fördelarna för volontären. Organisationerna vänder sig till såväl volontärernas vilja att hjälpa genom att erbjuda projekt i länder som uppfattas som behövande och för människor som uppfattas som behövande (kvinnor och barn) likväl som deras vilja att kombinera denna altruism med viljan att resa och uppleva ett äventyr genom vackra miljöer och roliga upplevelser vid sidan om arbetet. De tillgodoser även volontärens krav på tillgänglighet genom att placera projekten på platser som är relativt lätta att nå. De platser som blir mest attraktiva verkar utifrån min undersökning vara vackra och säkra platser där det finns behov av hjälp, det är fint väder och där kulturen skiljer sig från vår egen.

Något som även är vanligt förekommande i marknadsföringen som vänder sig till

⁵⁵ <https://www.volontarresor.se/tag/barn-och-ungdom/> [hämtad 18/12-16 kl.15.57]

alla kategorier är information om vad du som volontär får för service på de olika organisationerna. På volontärsresor finns till exempel en liten ruta där det står att man får, boende, mat, ansvarsförsäkring, 24/7 support etc.⁵⁶ Det är även vanligt att de skriver ut vad pengarna går till på hemsidorna och intyg att sätta på CVt.⁵⁷ Undersökningen visar även att vissa typer av projekt är vanligare än andra och att i många delar av världen där behov är stort fattas helt denna typ av projekt. Resultaten av min undersökning stämmer överens med forskning om vad som motiverar människor att åka på volontärsresor.

⁵⁶ volontärsresor.se [hämtad 28 Nov 2016 kl. 13.58]

⁵⁷ projectsabroad.com [hämtad 28 Nov 2016 kl.15.47]; volontärsresor.se [hämtad 28 Nov 2016 kl 14.10]

5 Analys och diskussion

5.1 Analys

I denna del analyseras och kritiseras resultatet av undersökningen ur Spivaks teoretiska perspektiv. Fokus ligger här främst på utbildning och rättighetsimplementering eftersom det är detta teorin främst behandlar. Projektets utformning problematiseras och relateras till centrala begrepp i Spivaks teori och potentiella konsekvenser av denna typ av industri för mottagaren undersöks utifrån Spivaks postkoloniala perspektiv.

5.1.1 Socialdarwinism

Volontärer drivs av en vilja att hjälpa. För att volontärresor ska fungera måste det därför finnas någon att hjälpa. Spivak menar att idén om mänskliga rättigheter bär på vad hon kallar en slags socialdarwinism. En tanke om att de mest lämpade ska bära bördan av att rätta de fel som andra fått utstå.⁵⁸ Denna socialdarwinism leder till att alla inblandade ser ”hjälparna” som en slags elit. Det finns både en lokal och en global elit. Den lokala eliten är de hon kallar det ”koloniala subjektet” och det är de människor som agerar tolk för mottagaren av internationell hjälp, den ”subalternerna”. Den globala eliten är ”utdelarna” av mänskliga rättigheter och tillhör det hon kallar ”the human rights camp”.⁵⁹

När en underlägsen grupp säger sig agera utefter gruppens intresse är detta intresse socialt betingat. Intressen grundar sig alltså i sociala normer och inte personlig vilja eller drift. Det finns hierarkier i alla samhällen och Spivak delar upp dessa i den subalternerna, det koloniala subjektet och eliten. Den subalternerna identifieras ur skillnaden till eliten och denna olikhet kanske inte uppfattas ens av de som ingår

⁵⁸ Spivak, 2004 s.534.

⁵⁹ ibid.

i gruppen.⁶⁰ I marknadsföringen av projekt med människor finns ofta bilder på ”mottagarna” av volontärsarbetet. Det är därmed ingen brist på representation av dessa människor. Däremot framställs människorna på bilderna som just människor i behov av hjälp, ”identifierbara offer”.⁶¹ Det finns inget på hemsidorna som motsäger eller erbjuder en alternativ bild än denna.

Spivak menar att de nationella ledarna inte själva inser det historiskt etablerade avståndet mellan dem själva och de vars rättigheter ska implementeras. De förespråkar självhjälp under övervakning vilket förstärker bilden av att den subalternerna inte kan klara sig själv utan denna övervakning vilket i sin tur legitimerar fortsatt intervention. Produkten av denna intervention blir en diktering av ledarna och inte ett slag mot den klass-apartheid som håller den subalternerna subaltern. Den subalternerna får lära sig att det är deras skyldighet att kräva sin rättighet men det resulterar i att de endast kräver vad ledarna säger att de ska kräva och inte vad de själva vill eftersom utbildningen fokuserar på repetition och minne istället för förståelse och ifrågasättande.⁶² Spivak menar att dagens ”amerikanska” utbildning i ”tredje världen” resulterar i en form av kulturell relativism som kulturell absolutism. För att förändra detta måste vi fokusera på annat än det som är mätbart. Vi måste gå in utan garantier.⁶³ Istället för att införa ett västerländskt system som anpassas till förutsättningarna på platsen borde vi fokusera på att sy in demokratiska reflexer i de redan existerande kulturella traditionerna. För att inkludera de fattiga på landsbygden måste århundraden av förtryck tillintetgöras och en aktiverande utbildning måste bli en del av normen.⁶⁴ För att kunna sy in dessa demokratiska reflexer måste de som arbetar med mänskliga rättigheter förstå den kultur inom vilken de verkar. Detta är omöjligt i en industri där de som arbetar endast är på plats endast

⁶⁰ Spivak, Gayatri Chakravorty. "Can the subaltern speak?." *Can the subaltern speak? Reflections on the history of an idea*, 1988;: 21-78. s.80.

⁶¹ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

⁶² Spivak, 2004 s. 535.

⁶³ *ibid*, s. 532.

⁶⁴ *ibid*, s. 543f.

ett fåtal veckor. Arbetet med att förespråka och implementera mänskliga rättigheter kan därför aldrig vara effektivt inom volontärindustrin.

En ny sorts utbildning behövs tillsammans med arbetet för mänskliga rättigheter för att göra uppfattningen om att arbetet att ”rätta orätter” oundvikligen är vissa grupperns öde medan andra grupper är de som fortsätter vara offer för dessa oförätter. ”Utdelarna” av mänskliga rättigheter måste förstå att dagens spridning av mänskliga rättigheter är betingad av den historiska turbulensen som avkoloniseringen medfört.⁶⁵

En särskild utsatt grupp är kvinnor. För att arbeta med utsatta kvinnor behöver volontärerna ingen särskild erfarenhet eller kvalifikationer trots att de arbetar med en förtryckt grupp för att utbilda dem i deras rättigheter. Jag är tveksam till att människor utan kvalifikationer skulle få göra detta i till exempel Sverige. När människor som inte har någon utbildning i feministisk teori arbetar med kvinnor på andra platser ser jag en risk i att bilden av deras samhälle ses som patriarkalt förstärks hos människor som inte är medvetna om att patriarkala strukturer finns överallt men kan se olika ut. Att arbeta med dessa kvinnor genom att försöka att få dem att bli mer som oss anser jag är vad Spivak skulle kalla kulturell relativism som kulturell absolutism. Att dessa kvinnor får lära sig om sina rättigheter som kvinnor gör inget för att eliminera det klassförtryck som kvarstår och det gör dem inte agenter. Arbetet med kvinnor i volontärindustrin ter sig vara en ny form av imperialistiskt projekt där vi istället för att lyssna på vad de vill ha tvingar på dem vad vi tror att de behöver.

5.1.2 Geografi

Undersökningen visar att det bildas så kallade ”hot spots” på vissa områden runt om i världen vilket stämmer överens med forskning om volontärturismens geografi. Att en volontärresa inte enbart handlar om att hjälpa utan även om att uppleva något själv, att utvecklas eller att få en inblick i en annan kultur påverkar vilka områden som blir mest

⁶⁵ Spivak, 2004, s. 530.

attraktiva för en volontär. Att det utöver detta finns ett krav på att området ska vara tillgängligt och säkert gör att ännu färre områden platsar in. Volontärprojekt saknas ofta på områden på landsbygden och områden som inte uppfattas som säkra.⁶⁶

Att volontärsarbete inte når de människor som bor långt ute på landsbygden blir problematiskt då de som främst drabbas av de genomgående, ”vardagliga” människorättskränkningarna ofta är just fattiga människor på landsbygden.⁶⁷ Många av projekten innefattar utbildning som främst riktar sig till barn och kvinnor. De kvinnor och barn som är mest utsatta för dessa genomgående rättighetskränkningar nås dock aldrig av denna industri eftersom de bor på landsbygden som inte är tillräckligt lätt att nå för volontärsarbete.

En annan grupp som inte nås av volontärer är de människor som bor på platser som inte uppfattas som säkra, hur stort behovet än må vara. Att de inte uppfattas som säkra betyder inte nödvändigtvis att de inte är säkra. I undersökningen framkom till exempel att inga projekt erbjöds i mellanöstern.⁶⁸ I stora delar av mellanöstern är säkerheten ett problem men på grund av denna osäkerhet i delar av området görs en generalisering och även länder som är säkra uppfattas som osäkra.

Något som driver volontärer är viljan att se något annat än de är vana vid. Att uppleva ett annorlunda sätt att leva och få ett kulturellt utbyte. Spivak menar dock att det kulturella utbytet inte är neutralt utan måste förstås utifrån deltagarnas maktrelationer.⁶⁹ En situation där en privilegierad grupp donerar tid och arbete till en underprivilegierad grupp som mottar detta arbete bidrar inte till en jämlik maktrelation.⁷⁰ Volontärer som vill hitta nya ställen och nya människor att hjälpa driver ofta på neoliberalismens privilegierande processer även om det är just den de vill motverka. Det finns en tanke om att

⁶⁶ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärsarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärsarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärsarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

⁶⁷ Spivak, 2004, s. 529.

⁶⁸ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärsarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärsarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärsarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

⁶⁹ Lyons, Hanley, Wearing, & Neil. 2012 s. 371.

⁷⁰ Guttentag, 2011 s. 71.

när volontären får se fattigdom på nära håll får de ett nytt perspektiv på sitt eget liv och förhoppningsvis fortsätter arbeta för fattigdomsbekämpning. Volontärsarbete får dock ofta motsatt effekt. Volontären får istället en romantiserad bild av fattigdom på grund av att mottagaren upplevs som lycklig ändå. Därmed ursäktas fattigdom istället för att bekämpas.⁷¹ Volontären får en överordnad position till mottagaren i volontärsarbetet vilket kan förstärka stereotyper av människor i fattigare länder i syd.⁷²

Den globala kultur vi idag lever i är till stor del enkelriktad. Vi som lever i privilegierade delar av världen kan i princip åka vart vi vill i världen idag. Detsamma gäller dock inte för alla. Många av de som bor i områden där volontärturism är vanliga kan inte utnyttja dagens globala kultur. De har varken ekonomiska eller fysiska möjligheter att korsa dessa gränser. Det finns alltså ingen kommunikation mellan dessa kulturer förutom kulturen mellan volontär och mottagare. En kommunikation som präglas av maktoabalans.⁷³

5.1.3 Språk, utbildning och det koloniala subjektet

Språket är centralt i Spivaks pedagogiska utbildning men de flesta projekten på hemsidorna kräver inga eller väldigt grundläggande språkkunskaper. Några av projekten har språkkrav men då endast engelska, franska eller spanska. Det krävs dessutom bara viss kunskap av spanska eller franska där det anses nödvändigt. Det finns mängder av projekt som involverar utbildning men volontären kan alltså inte kommunicera med eleverna på deras modersmål. Utöver detta finns inga krav på pedagogiska eller kunskapsmässiga kvalifikationer för volontären.⁷⁴ Spivak förespråkar en utbildning som är ”sutured” till mottagaren. Läraren måste lära sig att lära av eleven. Den finns en relation mellan medvetande och kunskap. Du måste ha kunskap om ett system, du måste förstå det och du måste ha kunskap om historien för

⁷¹ *ibid.*

⁷² Lyons, Hanley, Wearing & Neil, 2012 s. 371

⁷³ Spivak, 2004, s. 541.

⁷⁴ "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>; "Volontärsarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>; "Volontärsarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.globalcontact.se/volontararbete>; "Volontärsarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

att kunna ha ett medvetande som möjliggör ett ifrågasättande av detta system.⁷⁵ Denna sorts utbildning är omöjlig att uppnå om läraren inte kan tala elevens modersmål. En skola där du lär dig att räkna och läsa leder inte till detta medvetande.

Industrin är utvecklad mot en västerländsk historisk bakgrund och vad som kallas ett skuldmedvetet samhälle.⁷⁶ Det som krävs för utbildning i Sverige krävs inte på andra platser. Västerländska lärare lär ut på engelska och dessa lärare behöver dessutom ingen utbildning. Den längsta minimi längden verkar vara 8 veckor på vissa barnhem, andra har bara 2 veckor vilket gör det omöjligt för läraren att lära av sina studenter vilket Spivak förespråkar och menar är essentiellt för en pedagogisk utbildning som har möjligheten att sy in demokratiska reflexer i den redan existerande kulturen.⁷⁷

5.1.4 Utveckling vs postkolonialism

Spivak kritiserar det nuvarande systemet ur ett postkolonialt perspektiv där den subalternerna inte får höras och själva uttrycka sin vilja. Sylvester behandlar samma problematik men hon talar även om alternativet. Hon menar att trots att postkoloniala studier kanske inte är skyldiga till införandet av problematiska ”utvecklingsprojekt” så är de för abstrakta för att åstadkomma något bra alternativ.⁷⁸

Harries menar att effektiva institutioner har mekanismer för att hantera auktoriteter. För att uppnå en miniminivå av dessa mekanismer krävs att ”ledare” och ”följare” har samma språk och kultur, gemensam uppskattning av institutionens syfte och ett gemensamt mål.⁷⁹ Han menar att dessa mekanismer prioriteras i institutioner i väst men värderas inte lika högt i de västerländska institutionerna som placerats på andra platser i utvecklings-syfte. Dessa institutioner fungerar som företag där företagsledaren försöker få befolkningen att upptäcka ett behov som företagaren sedan kan fylla.⁸⁰ Behoven är inte nödvändigtvis materiella. Tidigare

⁷⁵ Spivak, Gayatri Chakravorty. "Can the subaltern speak?." *Can the subaltern speak? Reflections on the history of an idea*, 1988,: 21-78. s.80.

⁷⁶ Lyons, Hanley, Wearing, & Neil, 2012, s. 367f.

⁷⁷ Spivak, 2004, s. 550-558.

⁷⁸ Sylvester, 1999, s. 718.

⁷⁹ Harries, 2008 S. 159.

⁸⁰ *ibid*, s. 161.

var det missionsarbete och guds frälsning men har nu tagit en ny form med ”utvecklingsarbete”. I företag värderas produkterna efter marknadsprinciper om tillgång och efterfrågan men dessa existerar inte i utvecklingsarbete eftersom det inte är ”mottagarna” som betalar utan ”utdelarna” från väst. Eftersom dessa ”utdelare” är till stor del ovetande om språket och kulturen blir kvalitativa undersökningar av projektens framgång svårt och de måste istället förlita sig på kvantitativa resultat för att avgöra projektets framgång. I missionsarbetet kunde detta vara att räkna kyrkor eller antalet omvända till kristendom.⁸¹ Idag har det, som Spivak nämner blivit kvantitativa prov som inte mäter förståelse utan endast memorering. Eftersom mottagarna är lingvistiskt, kulturellt och geografiskt långt borta från ”utdelaren” och de har blivit beroende av denna hjälp måste de fylla den enda rollen de kan för att se till att hjälpen fortsätter komma och de ifrågasätter därmed inte dess utformning.⁸²

Spivak kritiserar inte euro-centerismen av mänskliga rättigheter och hon är inte kultur-relativist. Det är inte ursprunget som är problemet och hon ifrågasätter inte mänskliga rättigheters universalism. Hon menar att det är fel att anklaga mänskliga rättigheter för eurocentrism dels för att det ofta är avkommor från det koloniala subjektet som är de främsta förkämparna för mänskliga rättigheter i syd samt att arbetet med att främja rättigheter skär igenom klass och geografi.⁸³ Ett centralt problem är dock att motorn i arbetet med mänskliga rättigheter enligt Spivak är internationella och inhemska påtryckningar. Påtryckningarna drivs av en västerländsk normativ ideologi, även när den kommer inifrån landet, vilket skapar en ”epistemisk diskontinuitet” mellan människorättskämparna och de som ska skyddas av dem. Människorättsutbildningen fungerar idag som ett sorts medvetandegörande om internationella människorättsnormer som omöjligt kan institutionalisera mänskliga rättigheter och vi måste därför förändra sättet vi ser på utbildning. Först när vi åtar oss att istället se på utbildning för de fattiga på landsbygden som självförstärkande kan behovet av påtryckningar som primär motor upphöra.⁸⁴

Kostnaden av volontärresor leder till att det endast är människor med pengar som kan åka. Människor kan åka på dessa typer av resor från norr till söder men inte söder till norr. Denna problematik behandlar även Lyon et al. som menar

⁸¹ Harries, 2008, s. 161.

⁸² *ibid*, s. 162.

⁸³ Spivak, 2004, s. 525.

⁸⁴ *ibid*, s. 525f.

att turism aldrig är neutral utan måste förstås utifrån maktförhållanden. Speciellt när det är privilegierade människor från norr som reser söderut vilket undersökningen visar ofta är fallet för volontärresor. Volontärer driver därmed på privilegieringsprocesser endast genom att åka på en volontärresa till ett fattigare land på den södra delen av jorden. Volontärerna får en överordnad position och de kulturella och geografiska skillnaderna kan förstärka stereotyper av ”utvecklingsländer”. Lyon et al. menar också att ”givandet” kan frånta skulden från att vara privilegierad men gör lite för att förändra *status quo*.⁸⁵

Volontärresor kan erbjuda volontären en chans att ”köpa sig ur” den skuld som associeras med en privilegierad ställning och status. Kommersiell volontärturism kan därmed ses som en form av socialt motstånd genom konsumtion.

Volontärer drivs dessutom inte endast av altruism utan vill gärna kombinera denna altruism med självförverkligande och äventyr vilket gör att, precis som undersökningen visade, att vissa projekt blir vanligare än andra då de projekt som inte är ekonomiskt hållbara avslutas.⁸⁶ Volontärturismen adresserar inte problemen med västerländska privilegier och makt och förstärker en förenklad binär uppfattning av ”vi” och ”dom” som upprätthåller ojämlikheterna associerade med kolonialismen.⁸⁷

5.2 Diskussion

Jag återkommer i detta avsnitt till frågan som ställdes i inledningen om relationen mellan rättigheter, skyldigheter och generositet. Detta arbete är ett exempel på hur vi kan problematisera en industri som grundar sig i generositet när det istället borde handla om rättighetsimplementering. Mänskliga rättigheter handlar inte om generositet utan om vad människor kan göra anspråk på. Generositet och välvilja har ingen motståndskraft eftersom den backas inte upp av något. För att mänskliga rättigheter ska kunna garanteras och säkerställas för alla krävs institutionella garantier.

⁸⁵ Lyons, Hanley, Wearing, & Neil, 2012, s. 371.

⁸⁶ *ibid*, 372f.

⁸⁷ *ibid*, s. 374.

Detta kan volontärindustrin omöjligt erbjuda. Att altruism är beroende av utomstående faktorer eller kanske rent av grundas i egoistiska skäl är enligt mig inte det största problemet. Det är när denna altruism ligger till grund för uppfyllandet av människors rättigheter problematiken uppstår. När mer vikt läggs på attraktivitet än effektivitet kan priset bli att koloniala strukturer upprätthålls istället för bekämpas eftersom vi behöver ”den andre” som ett objekt för vår omsorg, för att vilja ge. Även om volontärer kunde säkerställa rättigheter är det omöjligt att nå alla som behöver den eftersom det finns så många geografiska krav. Industrin är dessutom uppbyggd på ett sätt som inte förändrar mottagarens position och en strukturell påverkan blir därmed i mina ögon omöjlig att uppnå.

Oppenheimer och Olivola menar att sympati spelar en nyckelroll i valet att ge. När människor ser att någon lider vill de lindra deras lidande. De menar dock att denna sympati förhöjs om offret är nära och liknar oss själva. Vi tenderar att ge mer om vi har något gemensamt med offret, om vi kan sätta oss in i deras situation, om vi är fysiskt nära, om vi kan identifiera oss med dom eller personlig erfarenhet av det personen lider av.⁸⁸ Utifrån min undersökning verkar inte detta vara fallet i volontärindustrin. Det verkar ofta vara precis tvärt om. Det finns fler projekt i områden långt borta än i Europa och på bilderna är det just det som skiljer ”offren” från oss själva som framhävs, det ”exotiska”. De menar även att det identifierbara offret är viktig för att motivera givande. Detta verkar stämma överens till viss del till min undersökning. Hur detta ”offer” framställs på hemsidorna skiljer sig dock från deras teori om hur givandet kan maximeras. Enligt deras teori lockar ensamma offer som tillhör samma sociala grupp eller nationalitet som givaren mest.⁸⁹ Mottagaren av volontärarbete representeras ofta i bilderna på hemsidorna men de uppfyller inte de krav som Oppenheimer och Olivola framställer. De är ofta en grupp människor, de är ofta glada och de liknar inte volontären. Det kan till och med sägas att de identifieras just i sin olikhet till volontären. Det ter sig utifrån min undersökning att Oppenheimer och Olivolas teorier om givande inte är applicerbara på just volontärindustrin eftersom det är en alternativ form av givande där volontärer motiveras av andra faktorer än de som ger till andra typer av välgörenhet.

Spivaks postkoloniala teori handlar om att göra de subalternerna till agenter så att de själva kan förgöra det klassapartheid de nu lever i. Enligt henne bibehåller dagens

⁸⁸ Olivola & Oppenheimer, 2011, s.150f.

⁸⁹ *ibid*, s. 133-140.

människorättsarbete de strukturer som råder och den utbildning den subalternerna erbjuds duger inte för att göra henne till en agent. De projekt som volontärorganisationer erbjuder i utbildningssyfte är kanske det värsta exemplet på en sådan utbildning. Volontären kan omöjligt lära sig att lära från sina elever när denna varken talar språket eller är särskilt kunnig om kulturen. De flesta projekten är även alldeles för korta för att volontären ska få en chans att verkligen förstå objekten för dennes omsorg. Utan förståelse kan volontärerna omöjligt erbjuda den aktiverande pedagogik som Spivak förespråkar.

Trots att volontärresor inte kan fungera som effektiv människorättsimplementering så har kan industrin ha både positiva och negativa aspekter. Volontärresor är ett utbyte. Volontärer donerar tid och pengar för att få en upplevelse, ett kulturellt utbyte som en inte får på en vanlig turistresa. Det handlar kanske inte i första hand om att hjälpa. Jag tror att vi måste lära oss att acceptera att det finns inga snabba lösningar men vi måste även vara uppmärksamma på de skadliga konsekvenserna av våra handlingar. Volontärresor kan erbjuda kortsiktiga materiella lösningar men det påverkar inte mottagarens position på ett strukturellt och globalt plan. Som det ser ut idag adresserar inte volontärturismen världens maktförhållanden och förstärker en simplistisk bild av ”vi” och ”dom” som bevarar världens ojämlikheter.⁹⁰

Givande är emotionellt och inte objektivt. Vi hjälper hellre ett identifierbart barn på en bild än 100 svältande som vi inte kan se.⁹¹ För att marknadsföringen till välgörenhet ska vara framgångsrik måste denna emotionella sida utnyttjas. När detta görs globalt riskerar vi dock att endast se vissa människor som behövande och objekt för vår räddning. Jag tror inte att människor någonsin kommer att ge villkorslöst och det är därför mänskliga rättigheter aldrig ska vara beroende av någon annans generositet och välvilja.

Med det sagt kan volontärindustrin förstås på olika sätt. Denna uppsats undersöker den postkoloniala problematiken med volontärturism för implementering av mänskliga rättigheter. Volontärindustrin har dock aldrig utgett sig för att syssla med människorättsimplementering. Volontärindustrin kan ses som en form av välgörenhet. Denna form av välgörenhet kan kritiseras på samma punkter som min undersökning kritiserat men det kan även andra typer av välgörenhet. Industrin kan även ses som en form av turism. Organisationerna måste för sin överlevnad locka volontärer och för att göra det måste de

⁹⁰ Lyons, Hanley, Wearing, & Neil, 2012, s. 374.

⁹¹ Oppenheimer & Oliva, 2011, s.180.

erbjuda vackra platser och annorlunda kulturer. Som turism är det kanske inte mer skadligt eller kanske till och med bättre än ”vanlig” kommersiell turism. Volontärerna vill ofta veta vart pengarna går så det kan inte bli lika ojämnt fördelat.

Jag anser att en rättighets säkerställande aldrig kan motsvaras av generositet. Generositet är så beroende av en mängd faktorer som inte kan uppfyllas på många platser och för många människor så denna hjälp kommer aldrig att nå dem. Volontärsarbete behandlar bara symptomen av problemet och inte orsaken.

Volontärturism är en komplicerad industri som är svår att ta ställning för eller emot eftersom att alternativen är få. Spivaks program är omöjligt att implementera inom den nuvarande volontärindustrin. Volontärer kan inte göra de subalternerna till agenter enligt Spivaks teori men kanske kan de få några materiella behov tillgodosedda för tillfället. Diskussionen mellan postkolonialism och utvecklings-studier är allt för svår för mig att besvara men jag tror att det är viktigt att veta att volontärturismen, även om den inte nödvändigtvis är dålig, medför viss problematik i sin nuvarande utformning.

Volontärindustrin kan omöjligt uppfylla kriterierna för Spivaks teori om pedagogiskt aktiverande utbildning. Industrin har dock inte utgett sig för att implementera rättigheter eller att ge mottagarna de verktyg som behövs för att kunna ifrågasätta de strukturer som håller de kvar i sin position. Spivak menar att hennes utbildning ska vara ett supplement till dagens rättighetsimplementering och inte en ersättning.⁹² Jag anser att vi borde tänka likadant med volontärindustrin. Vi behöver kanske inte eliminera denna industri men det skulle kanske vara värdefullt att kontinuerligt ifrågasätta industrins utformning och sträva efter en förbättring. En möjlighet att locka volontärer utan att förstärka stereotyper av ”den andre” och vidmakthålla den nuvarande maktobalansen och beroendepositionen av mottagaren.

Chen & Chens teori har i detta arbete bidragit med att få en förståelse för vad som motiverar volontärer och hur detta utnyttjas i marknadsföringen. Spivaks teori har bidragit med att visa hur dessa motivationer kan påverka sättet vi ser på människorna volontären ska hjälpa. Volontärindustrin kan inte förgöra den klass-apartheid de subalternerna lever i men teorin har en begränsning i att den inte erbjuder en lösning som skulle kunna appliceras inom industrin. Volontärer kan omöjligt lära sig att lära sig från sina

⁹² Spivak, 2004, s.532f.

elever på det sätt som Spivak anser nödvändigt men kanske kan volontärindustrin samexistera vid sidan om en sådan utbildning om problematiken med bilden av den andre kan uppmärksammas och förändras. Spivaks teori är anti-kapitalistiskt vilket jag anser kan vara en begränsning om målet är att hitta en lösning inom en så pass kapitalistiskt system som den kommersiella volontärindustrin befinner sig i. Jag efterfrågar därför ytterligare forskning på området som fokuserar på hur industrin kan förbättras på ett sätt som fortfarande kan locka människor som vill hjälpa. Ytterligare forskning behövs för att se hur volontärindustrin kan fortsätta säkerställa den subalternas materiella behov utan att förstärka dennes underordnade position i dagens globala samhälle.

Referenser

Internet källor

- "Jobba Utomlands - Work & Travel, Volontärresor Och Jobb Med Djur." *GoXplore*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <https://www.goxplore.se/>.
- "Volontärarbete: Bli Volontär Med Amzungo Volontärresor." *Amzungo Volontärresor*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <http://www.amzungo.com/>
- "Volontärarbete Utomlands." *Hem*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.globalcontact.se/volontararbete>>.
- "Volontärarbete Utomlands | Volontärresor AB | Afrika, Asien Och Latinamerika Mm." *Volontärresor AB*. N.p., n.d. Web. 5 Dec 2016. <<https://www.volontarresor.se/>>.

Tidigare forskning

- Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter, Handbok i kvalitativa metoder, 1. uppl., Liber, Malmö, 2011
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012
- Chen, Li-Ju, and Joseph S. Chen, *Case Study: The motivations and expectations of international volunteer tourists: A case study of "Chinese Village Traditions"*, *Tourism Management* 32, (January 1, 2011): 435-442, ScienceDirect, EBSCOhost (accessed December 7, 2016).
- Green, Tyler, Heidi Green, Jean Scandlyn, and Andrew Kestler, 2009, *Perceptions of short-term medical volunteer work: a qualitative study in Guatemala*, *Globalization & Health* 5, 1-13. Academic Search Complete, EBSCOhost (accessed November 17, 2016).
- Guttentag, Daniel, 2011, *Volunteer Tourism: As Good as It Seems?*, *Tourism Recreation Research* 36, no. 1: 69, Supplemental Index, EBSCOhost (accessed November 17, 2016).

- Harries, Jim, 2008, "*Providence and Power Structures in Mission and Development Initiatives from the West to the Rest: a Critique of Current Practice*, *Evangelical Review Of Theology* 32, no. 2: 156-165, Academic Search Complete, EBSCOhost (accessed November 17, 2016).
- Keese, JR, 2011, *The Geography of Volunteer Tourism: Place Matters*, *Tourism Geographies* 13, no. 2: 257-279, Social Sciences Citation Index, EBSCOhost (accessed December 7, 2016)
- Lyons, Kevin, Joanne Hanley, Stephen Wearing, and John Neil. 2012. "Gap year volunteer tourism. Myths of Global Citizenship?." *Annals Of Tourism Research* 39, 361-378. *ScienceDirect*, EBSCOhost (accessed May 27, 2017).
- Nyahunzvi, D. K. (2013), *Come and make a real difference: Online marketing of the volunteering experience to Zimbabwe*, *Tourism Management Perspectives*, 783-88. doi:10.1016/j.tmp.2013.04.004
- Oppenheimer, Daniel M. & Olivola, Christopher Yves (red.), *The science of giving: experimental approaches to the study of charity*, Psychology Press, New York, 2011
- Simon, David, 2006, *Separated by Common Ground? Bringing (Post)Development and (Post)Colonialism Together*, *The Geographical Journal*, 2006. 10. JSTOR Journals, EBSCOhost (accessed November 24, 2016).
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 2004. "Righting Wrongs." *The South Atlantic Quarterly* no. 2: 523. *Project MUSE*, EBSCOhost (accessed January 1, 2017)
- Spivak, Gayatri Chakravorty. "Can the subaltern speak?." *Can the subaltern speak? Reflections on the history of an idea*, 1988,: 21-78.
- Sylvester, Christine, 1999, *Development studies and postcolonial studies: disparate tales of the 'Third World'*, *Third World Quarterly* 20, no. 4: 703-721, Academic Search Complete, EBSCOhost (accessed November 24, 2016)
- Østbye, Helge, *Metodbok för medievetenskap*, 1. uppl., Liber ekonomi, Malmö, 2004